

ABN AMRO FOUNDATION | SEMINAR 2019 – ONGELIJKE KANSEN IN HET ONDERWIJS

Problematiek op basisscholen in achterstandswijken is fors

MWM2

5-4-2019

Inhoudsopgave

Achtergrond en aanpak	p. 3
Management summary	p. 4
Welke problematiek speelt er in de klas / op school?	p. 7
Wat is er nodig?	p.15
Bijlage	p.20

Achtergrond

ABN AMRO Foundation heeft als doel het toekomstperspectief van kinderen in achterstandssituaties te vergroten. In mei 2019 organiseren ABN AMRO Foundation, het Jeugdeducatiefonds en de Stichting Kinderpostzegels hierover een seminar.

Eén onderdeel hiervan is het creëren van meer bewustwording over de problematiek in de dagelijkse praktijk in het basisonderwijs in achterstandswijken. ABN AMRO Foundation heeft het initiatief genomen om een onderzoek te faciliteren en deze problematiek te toetsen. MWM2 heeft dit onderzoek uitgevoerd.

Aanpak

We hebben online onderzoek gedaan, met een vragenlijst die geheel in het teken stond van de problematiek die op basisscholen wordt ervaren en welke hulp er nodig is. Er zijn grotendeels leerkrachten ondervraagd, maar ook intern begeleiders en management. Er is uitgevraagd of men werkzaam is op een school in een achterstandswijk* of reguliere wijk.

De resultaten staan in deze rapportage. De antwoorden op open vragen nemen we op een kwalitatieve wijze mee in de rapportage (*tendens, quotes*). Per quote geven we aan of dit door iemand werkzaam in een achterstandswijk (A) of in een reguliere wijk (R) is gezegd.

*Hiervoor is de volgende definitie gehanteerd: *een achterstandswijk (of probleemwijk) is een term die wordt gehanteerd voor woonwijken met diverse infrastructurele (o.a. matige woonomgeving, slecht onderhouden woningen) en maatschappelijke problemen (o.a. hoge werkloosheid en relatief veel criminaliteit).*

Management Summary

Scholen in achterstandswijken hebben met meer (en deels andere) problematiek te maken dan scholen in reguliere wijken. Wellicht vraagt dit om een gedifferentieerd beleid van de overheid. Al is de ‘schreeuw om hulp’ wel vrij generiek.

Wat is er nodig voor het onderwijs in het algemeen?

Leerkrachten op alle scholen willen meer waardering en budget vanuit de overheid. Het is noodzakelijk om het aantal kinderen in de klas te verlagen en/of meer ondersteunend personeel beschikbaar te hebben. Daarnaast zouden ze erg geholpen zijn met een kritische blik op de ‘noodzaak’ van de grote hoeveelheid administratie. Als laatste is er minder druk vanuit de inspectie op het behalen van resultaten gewenst. Dit alles zal ze helpen om alle kinderen in hun klas de juiste aandacht te kunnen geven (*“Ik voel me elke dag tekort schieten naar de kinderen”*).

Wat speelt er specifiek op scholen in achterstandswijken?

Hoewel alle ouders het beste willen voor hun kinderen, hebben kinderen in achterstandswijken vaker te maken met een complexe thuissituatie. Dit heeft zijn weerslag op hun ontwikkeling, gedrag en kansen voor de toekomst. Leerkrachten op scholen in deze wijken hebben dan ook veel sterker het gevoel dat kinderen geen gelijke kansen hebben. De kinderen starten school vaker met een taalachterstand en ouders zijn ook vaak de Nederlandse taal niet voldoende machtig.

Daarnaast is er vaker sprake van een gebroken gezinssituatie, hebben de gezinnen het financieel moeilijk en zitten sociaal in een isolement. Het contact met de ouders is lastig en ouders kunnen onvoldoende basis bieden aan de kinderen. Dit alles zorgt voor een hoge belasting van de leerkrachten en vraagt veel meer van ze dan 'alleen lesgeven'. Hier komt de reguliere problematiek als te grote klassen, het lerarentekort en te veel administratie nog bij.

Scholen in achterstandswijken geven dan ook minder vaak aan dat er voldoende financiële middelen zijn om kinderen gelijke kansen te kunnen bieden. Ook zijn leerkrachten op deze scholen (nog meer) op zoek naar erkenning voor de zwaarte van hun werk en de problematiek waar ze dagelijks tegenaan lopen.

Wat speelt er specifiek op scholen in reguliere wijken?

Los van de algemene problematiek als te grote klassen en te weinig (ondersteunend) personeel, hebben leerkrachten op reguliere scholen steeds meer te maken met mondige/veeleisende ouders en dit vraagt veel tijd. Daarnaast ligt er ook een pijnpunt bij kinderen die volgens hen beter af zijn op het speciaal onderwijs. Diverse leerkrachten geven aan dat ze graag eerder kinderen willen kunnen doorverwijzen. De overload aan administratie en het lerarentekort komen op deze scholen iets sterker naar voren als het gaat om de dagelijkse problematiek.

*“Het zou fijn zijn als ingezien wordt, op welk niveau dan ook, dat het werken op een school als de mijne, echt anders is en andere vaardigheden en doelen heeft als een school met een andere populatie. Het zou fijn zijn als we daarom meer respect en vertrouwen krijgen voor de dingen die we doen en voor elkaar krijgen. Zonder dat er in de eerste plaats altijd gekeken wordt naar de opbrengsten en citoscores. **Wij zijn zoveel meer dan leerkracht alleen.** En daarom ben ik zo trots op onze school en ons team en werk ik met ongelofelijk veel plezier met deze kinderen en hun ouders.”*

Welke problematiek speelt er in de klas / op school?

“Ik voel me elke dag tekort schieten naar de kinderen.”

Scholen in achterstandswijken hebben veel te maken met kinderen met problemen, op allerlei gebieden. De betrokkenheid van ouders is beperkt.

- ▶ De omgeving waarin kinderen in achterstandswijken opgroeien heeft vaak zijn beperkingen. Hun wereld is klein qua algemene ontwikkeling, er is regelmatig spraken van een taalachterstand in het gezin en de financiële middelen zijn beperkt. De mogelijkheden van ouders om hun kinderen een goede basis te bieden en te ondersteunen bij het leren zijn vaak onvoldoende toereikend.
- ▶ Veel kinderen in de klas hebben problemen en leerkrachten zijn hier (te) veel tijd aan kwijt. Zij kunnen niet de diversiteit in aandacht bieden die ze graag zouden willen. Mede ook door de hoeveelheid administratie en tekort aan personeel.

Problematiek in de klas/school in Achterstandswijken

- “Dat je veel kinderen hebt met verschillende moeilijkheden en niveaus die je allemaal wilt helpen maar **geen tijd** voor hebt.”
- “Veel **kinderen met trauma’s**, door vluchten, armoede, vechtscheidingen, enz.”
- “Kinderen met hechtingsproblemen. Ouders met **beperkte financiële middelen**.”
- “Veel leerlingen die met **taalachterstand** de school inkomen. Veel leerlingen die van huis uit **weinig algemene ontwikkeling/kennis** van de wereld meekrijgen. Veel ouders die geen of nauwelijks NL spreken. Veel ouders die niet in staat zijn hun kinderen te steunen bij het leren. Dit alles vraagt veel extra tijd en inspanning van ons personeel om de kinderen te bieden wat ze nodig hebben.”
- “Te weinig tijd. **Moeizame communicatie met ouders** die de taal niet goed spreken.”

- “Veel **gedragsproblemen**.”
- “Kinderen die thuis niet gestimuleerd worden.”
- “Alle **administratie** die je bij moet houden over elk kind. Er is nauwelijks tijd om lessen voor te bereiden. Werkdruk is erg hoog.”
- “Kinderen die leven in **armoede**.”
- “I.p.v. onderwijs te geven ben je ook **veel bezig met opvoeden**.”
- “Kinderen zijn brutaal, soms respectloos en agressief. Naar de leerkrachten, maar ook naar klasgenoten.”
- “Wat mij opvalt is het **lage niveau** waarmee de kleuters bij ons binnenkomen.”
“Klein sociaal netwerk omgeving ouders, armoede (dit zien we aan kleding en voeding die (niet) mee komt naar school).”
- “**Geen vervanging of nieuwe collega’s** te vinden.”

Vraagstelling: Als u kijkt naar de dagelijkse praktijk in uw klas/school. Tegen welke problematiek loopt u zoal aan? Beschrijft u s.v.p. zo uitgebreid mogelijk alles dat hierover in u opkomt. Basis: Alle respondenten werkzaam in Achterstandswijk (n=135)

Op scholen in reguliere wijken is de werkdruk hoog. O.a. grote klassen, veel administratie en hoge verwachtingen van ouders spelen hierin een rol.

- ▶ Het tekort aan leraren in het onderwijs maakt het nog lastiger om alle problematiek op te vangen. Ook op scholen in reguliere wijken is veel diversiteit in de klas qua problemen en niveaus. De groepen zijn te groot om hier voldoende op te kunnen inspelen.
- ▶ Daarnaast ervaren veel leerkrachten extra druk door de regelgeving om zoveel mogelijk kinderen op het 'normale' onderwijs te houden.

Problematiek in de klas/school in Reguliere wijken

- “Druk, weinig tijd, gevoel van niet iedereen te kunnen helpen.”
- “**Lerarentekort**, onvoldoende bekostiging, werkdruk.”
- “Te veel administratie en teveel probleemleerlingen in de klas met een rugzakje.”
- “Werkdruk door **te veel administratie**, veel leerlingen in de klas, te veel eisen m.b.t. toetsen, geen vervanging bij ziekte, leerlingen hebben veelal meer en extra begeleiding nodig, veel onrustig gedrag van de kinderen, veeleisende ouders, weinig ontzag voor de leerkracht.”
- “**Meer opvoeder dan lesgeven**. Er moeten zoveel mogelijk kinderen op het regulier onderwijs blijven wat niet positief is voor kind en de rest van de klas en de leerkracht.”
“Veel verschillende gedragsproblemen en **veel verschillende niveaus**.”
- “Passend onderwijs lijkt meer op ‘het past in je lokaal’.”

- “**Te hoge verwachtingen van ouders**, veel kinderen die extra aandacht nodig hebben, maar die niet kunnen krijgen. Te veel taken voor het aantal uren in een dag.”
- “Ik ben meer werk kwijt aan administratie dan daadwerkelijk lesgeven.”
- “**Te volle klassen** en teveel zorgleerlingen in de klas.”
- “Ik **voel me elke dag tekort schieten** naar de kinderen.”
- “Steeds meer leerlingen met gedragsproblemen. **Het niet door kunnen verwijzen naar speciaal basisonderwijs**. De administratie en de afrekencultuur d.m.v. toetsen.”
- “**Werkdruk**, grote groep kinderen, te veel administratief werk.”
- “Mondige ouders die gisteren al geholpen willen zijn.”
- “Grote groepen bij ziekte (geen invallers beschikbaar).”
- “Er is echt **te weinig geld** beschikbaar voor het basisonderwijs. De werkdruk ligt ontzettend hoog.”

Vraagstelling: Als u kijkt naar de dagelijkse praktijk in uw klas/school. Tegen welke problematiek loopt u zoal aan? Beschrijft u s.v.p. zo uitgebreid mogelijk alles dat hierover in u opkomt. Basis: Alle respondenten werkzaam in Reguliere wijk (n=148)

Vooral leerkrachten op scholen in achterstandswijken vinden dat niet alle kinderen dezelfde kansen hebben voor de toekomst.

- ▶ Op reguliere scholen zijn ze hier iets optimistischer over, maar nog steeds een derde ziet geen gelijke kansen voor kinderen in Nederland.
- ▶ Over de oorzaken is men het eens: de achtergrond en thuissituatie hebben een grote invloed op de kansen van kinderen. Ze verdienen zeker wel gelijke kansen, maar scholen hebben niet (altijd) de middelen om de juiste hulp te bieden. Dit zit bijvoorbeeld in geld en de grootte van de groepen, maar ook in verschillen in het juiste onderwijssysteem voor elk type kind.

Alle kinderen hebben dezelfde kansen

(helemaal)
mee oneens

■ Helemaal eens ■ Eens ■ Neutraal ■ Oneens ■ Helemaal oneens

↑ Significant hoger dan de andere doelgroep

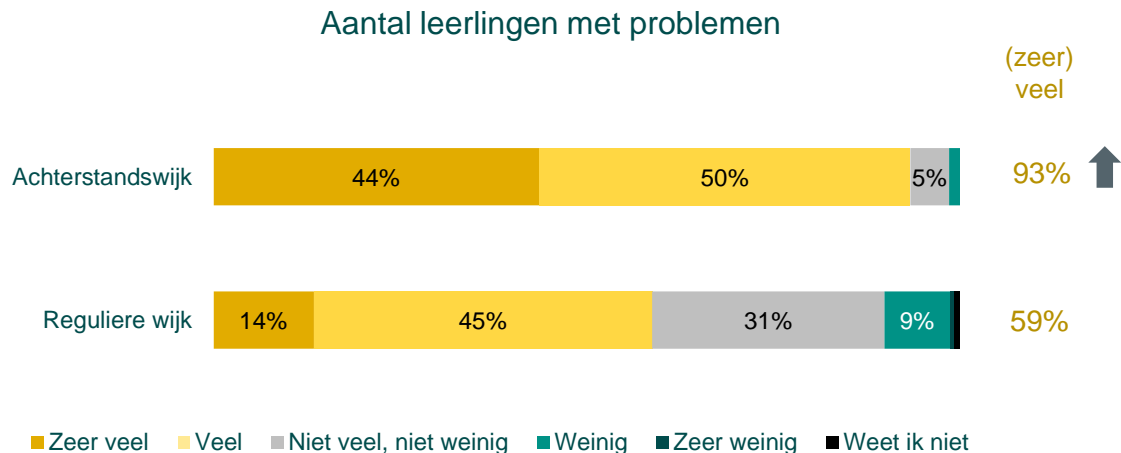
Toelichting

- “Niet alle kinderen groeien in dezelfde rijke leeromgeving op. Veel kinderen op mijn school komen de wijk zelden uit. Hun horizon wordt nooit verbreed.” (A)
- “Kinderen met een andere achtergrond of stoorissen hebben minder kans als zij geen goede begeleiding krijgen.” (A)
- “Het begint bij de ouders, maar helaas zijn de kinderen de dupe!” (A)
- “Zwakke leerlingen krijgen vaak niet de zorg die ze nodig hebben om verder te groeien. En de plus leerlingen krijgen niet de uitdaging die ze verdienen om zich zelf te verdiepen. Dit komt door de grote groepen en de beperkte individuele tijd per leerling.” (A)
- “Kansen voor de toekomst hebben sterk te maken met de sociale klasse waarin kinderen opgroeien.” (A)
- “Vaak afhankelijk van de thuissituatie, achtergrond” (R)
- “Niet alle scholen bieden zelfde kwaliteit en niet elk onderwijssysteem past bij elk kind.” (R)
- “Kinderen die eigenlijk een plekje nodig hebben in het vroegere speciaal onderwijs moeten tegenwoordig allemaal maar binnen het basisonderwijs opgevangen worden.” (R)

Vraagstelling: In hoeverre vindt u dat alle basisschoolkinderen in Nederland dezelfde kansen (voor de toekomst) hebben? Kunt u dit toelichten?
Basis: Alle respondenten (n=283)

Het aantal leerlingen met problemen is veel groter op scholen in achterstandswijken.

- ▶ Toch hebben ook leerkrachten op scholen in reguliere wijken veel te maken met kinderen met problemen in bijvoorbeeld cognitieve ontwikkeling, het gedrag en/of in de thuissituatie. Slechts één op de tien geeft aan hier (zeer) weinig mee van doen te hebben.

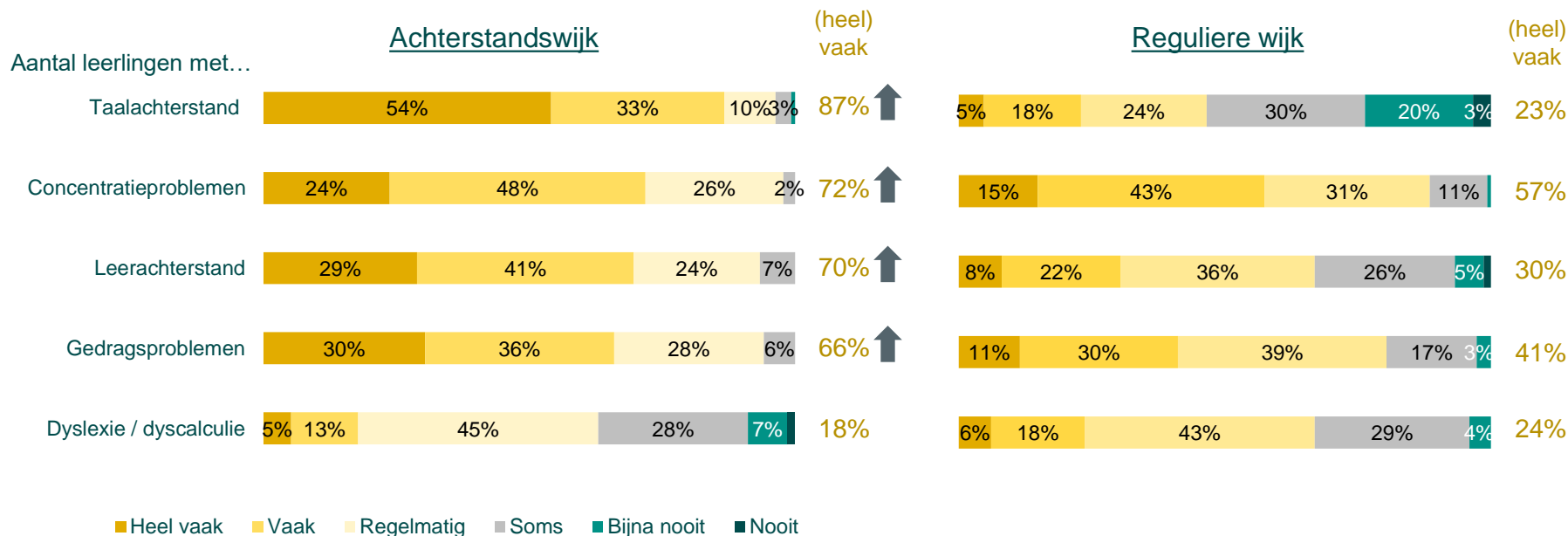

↑ Significant hoger dan de andere doelgroep

Vraagstelling: In hoeverre zijn er bij u in de klas / op school kinderen met problemen? Denk hierbij bijvoorbeeld aan problemen met de cognitieve ontwikkeling, in het gedrag en/of in de thuissituatie. Basis: Alle respondenten (n=283)

Achterstand in de Nederlandse taal is het grootste probleem in achterstandswijken.

- ▶ Leerlingen in reguliere wijken hebben over het algemeen minder vaak een taal- of leerachterstand en concentratie- of gedragsproblemen.
- ▶ Dyslexie en dyscalculie komen ongeveer even vaak voor in achterstandswijken en reguliere wijken.

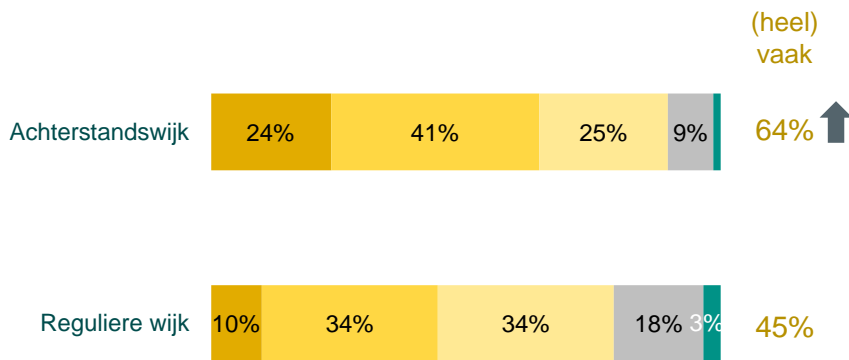
Vraagstelling: Hoe vaak heeft u in uw klas/school te maken met leerlingen met...
 Basis: Alle respondenten (n=283)

↑ Significant hoger dan de andere doelgroep

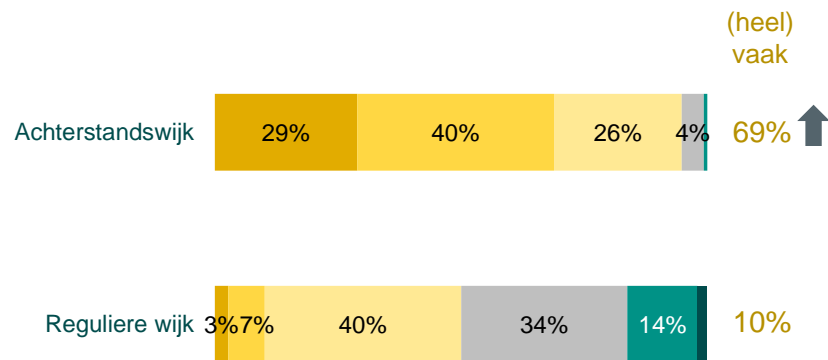
Problemen thuis zijn meer aan de orde in achterstandswijken. Ongeveer twee derde van de gezinnen is gebroken en/of krijgt ondersteuning.

- ▶ In reguliere wijken komt dit minder voor, maar nog altijd bijna de helft van de kinderen groeit op in een gebroken gezin.

Aantal leerlingen met gescheiden ouders / een gebroken gezin

Aantal leerlingen waarvan het gezin ondersteuning krijgt van één of meerdere instanties

↑ Significant hoger dan de andere doelgroep

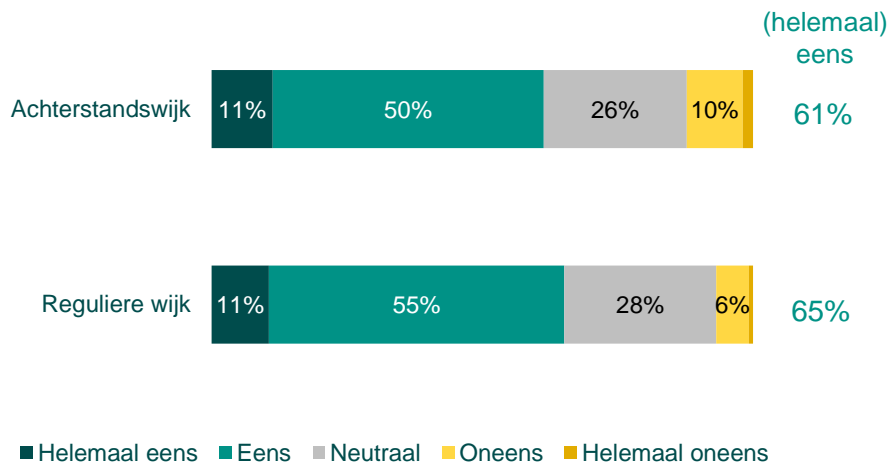
■ Heel vaak ■ Vaak ■ Regelmatig ■ Soms ■ Bijna nooit ■ Nooit

Vraagstelling: Hoe vaak heeft u in uw klas/school te maken met leerlingen met gescheiden ouders / een gebroken gezin? Hoe vaak heeft u in uw klas/school te maken met leerlingen waarvan het gezin ondersteuning krijgt van één of meerdere instanties (bijvoorbeeld jeugdzorg, leergeld, jeugdsportfonds etc.)? Basis: Alle respondenten (n=283)

Ouders nemen over het algemeen leerkrachten in vertrouwen over eventuele problemen, in zowel reguliere als achterstandswijken.

- ▶ Ouders kunnen soms te hoge verwachtingen hebben van het onderwijs en zijn ook niet altijd in staat de juiste mate van betrokkenheid te tonen en/of bij te dragen aan de ontwikkeling van hun kinderen. Maar bij problemen in het gezin of met het kind bespreekt de meerderheid dit wel met de leerkracht.

Ouders nemen mij meestal wel in vertrouwen over de problematiek van het kind en/of de thuissituatie

Vraagstelling: In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?
Basis: Leerkracht (n=247)

Wat is er nodig?

---

*“Overheid moet meer
geld beschikbaar
stellen voor onderwijs!”*

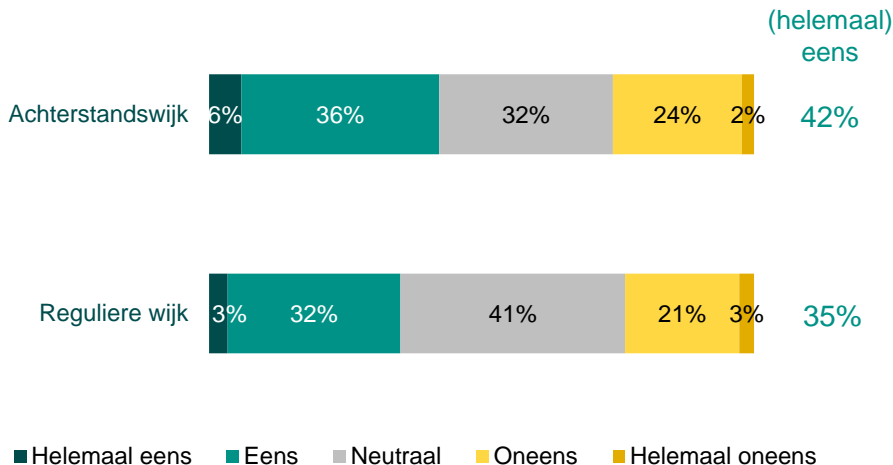

Er is verdeeldheid over hoe goed men kan omgaan met de hoge werkdruk in het onderwijs.

- ▶ Het ervaren van een hoge werkdruk is van veel verschillende factoren afhankelijk. Naast de druk op school, kunnen ook externe factoren een rol spelen. We zien vrijwel geen verschil in de ervaring van werkdruk tussen leerkrachten werkzaam in achterstandswijken en reguliere wijken. Of hier wel verschillende oorzaken aan ten grondslag liggen kunnen we met deze vraag niet vaststellen. Echter de verschillen in problematiek eerder in de hoofdstuk beschreven doen dit wel vermoeden.

Over het algemeen kan ik mijn werkdruk goed aan

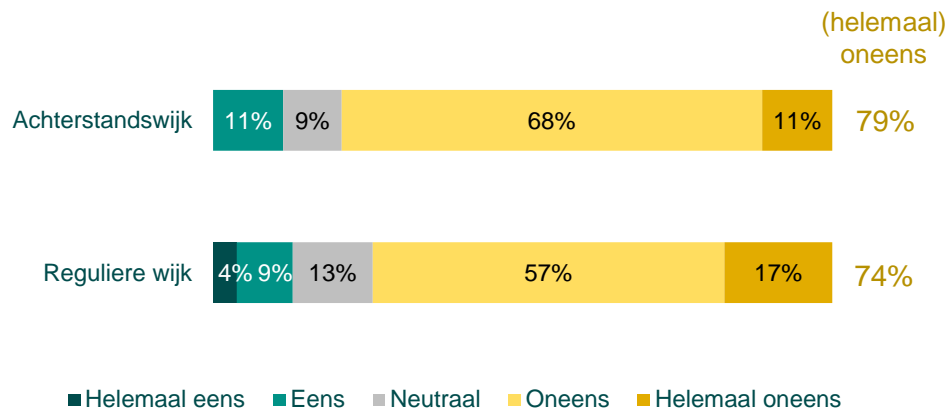

Vraagstelling: In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?
Basis: Leerkracht (n=247)

Om kinderen de juiste aandacht te kunnen geven, hebben leerkrachten meer 'handen in de klas' nodig en kleinere groepen.

- ▶ Op alle scholen hebben leerkrachten het gevoel kinderen niet voldoende aandacht te kunnen geven. Ze worden opgeslokt door administratie en hebben te weinig ondersteunend personeel tot hun beschikking.
- ▶ Zoals we eerder al zagen, is er in het reguliere onderwijs behoefte aan het sneller kunnen doorverwijzen van kinderen die extra aandacht nodig hebben.

Ik kan alle kinderen in mijn klas de aandacht geven die ze nodig hebben

Wat zou hierbij helpen?

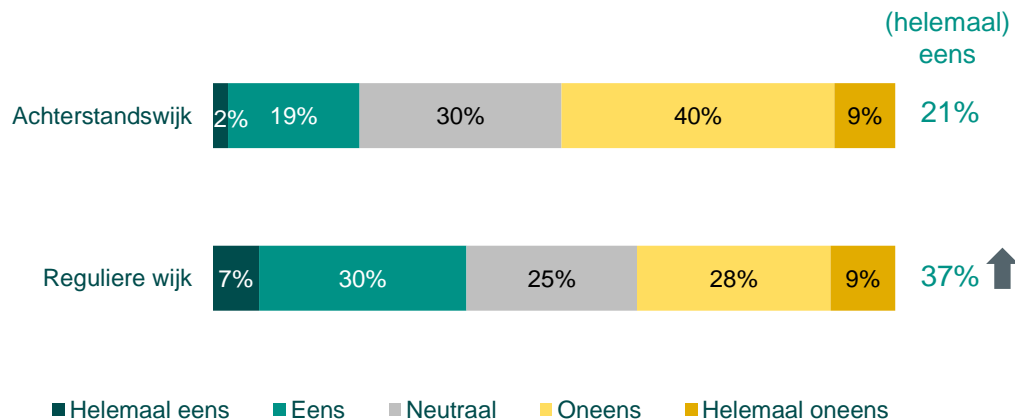
- “Kleinere klassen en geld om middelen aan te schaffen als leer- en speelgoed en computers/tablets.” (A)
- “Meer handen in de klas, we hebben nu 1 onderwijs-assistent op 2 groepen. In elke klas een onderwijs-assistent zou fijn zijn om de kinderen in de boven laag ook meer aandacht te kunnen geven.” (A)
- “Minder administratie, zodat er meer tijd is om over de kinderen te praten/hulpmiddelen te bedenken etc.” (A)
- “Meer ondersteuning, minder volle groepen.” (R)
- “Vaker kinderen naar speciaal onderwijs doorverwijzen, nu "wint" niemand, de kinderen die extra aandacht nodig hebben krijgen dat te weinig en de rest van de klas krijgt ook te weinig aandacht.” (R)
- “Kleinere klassen, minder administratieve druk.” (R)

Vraagstelling: In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?; Wat zou u helpen om de kinderen in u klas wel de aandacht te kunnen geven die ze nodig hebben? Basis: Leerkracht (n=247); '(Helemaal) oneens' met de stelling 'Ik kan alle kinderen in mijn klas de aandacht geven die ze nodig hebben' (n=188)

Scholen in achterstandswijken geven minder vaak aan dat er voldoende financiële middelen zijn om kinderen gelijke kansen te bieden.

- ▶ Slechts een kleine groep vindt dat scholen voldoende financiële middelen hebben om kinderen gelijke kansen te kunnen bieden.
- ▶ Onder personeel op scholen in reguliere wijken is dit vertrouwen wel groter, maar nog altijd in de minderheid.

Onze school heeft voldoende financiële middelen om alle kinderen gelijke kansen te bieden

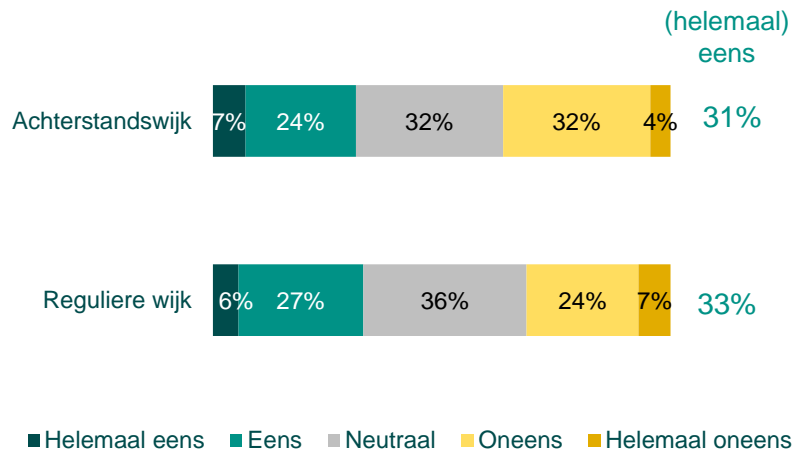
Vraagstelling: In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen?
Basis: Alle respondenten (n=283)

↑ Significant hoger dan de andere doelgroep

De overheid kan oplossingen bieden in de vorm van meer geld en een beleid dat beter op de dagelijkse praktijk is afgestemd.

- ▶ Het onderwijs voelt zich niet gehoord door de overheid bij het opstellen van regelgeving en budgetten, ongeacht in welke wijk de school staat. Daarnaast vindt men de druk vanuit de inspectie op cijfers en resultaten te hoog en ten koste gaan van waar het echt om gaat (“*Resultaten kunnen ook groot zijn wanneer ze niet in getallen uitgedrukt kunnen worden*”).

Ik voel me gesteund door management, bestuur, inspectie en overheid

Hoe wil men graag gesteund worden?

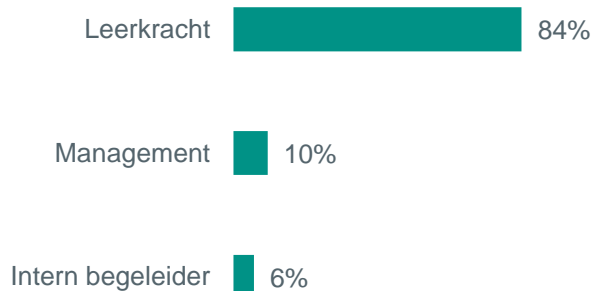
- “Het zou fijn zijn als ingezien wordt, op welk niveau dan ook, dat het werken op een school als de mijne, echt anders is en andere vaardigheden en doelen heeft als een school met een andere populatie. Het zou fijn zijn als we daarom meer respect en vertrouwen krijgen voor de dingen die we doen en voor elkaar krijgen. Zonder dat er in de eerste plaats altijd gekeken wordt naar de opbrengsten en cito-scores. **Wij zijn zoveel meer dan leerkracht alleen.** En daarom ben ik zo trots op onze school en ons team en werk ik met ongelofelijk veel plezier met deze kinderen en hun ouders.” (A)
- “Waar het misgaat is van bovenaf (overheid), omdat er zo nu en dan plannen worden doorgevoerd die niet passen ‘in de praktijk’.” (A)
- “Overheid moet meer geld beschikbaar stellen voor onderwijs!” (A)
- “Onnodig papierwerk eens goed onder de loep nemen.” (A)
- “Meer geld voor meer handen in de klas. Het stoppen met de heiligverklaring van Cito. **Resultaten kunnen ook groot zijn wanneer ze niet in getallen uitgedrukt kunnen worden.** (Moe van de afrekencultuur... zowel t.a.v. de kinderen, maar ook naar leerkrachten en scholen).” (A)
- “Vanuit overheid en inspectie MOET veel, dat geeft veel werk.” (R)
- “Overheid moet meer geld vrij maken voor extra handen in de klas. Kleine klassen.” (R)
- “Minder eisen opleggen, meer begrip tonen, minder verplicht administratief werk.” (R)
- “Vanuit de inspectie: goed kijken naar de reële mogelijkheden en niet alleen met afstreeplijstjes met wat er wel/ niet gedaan is. Minder gefocust zijn op (cito)toetsen.” (R)

Vraagstelling: In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen? Kunt u toelichten op welke manier u graag (nog meer) gesteund zou willen worden door management, bestuur, inspectie en/of overheid? Basis: Leerkracht of Intern begeleider (n=265)

Achtergrond doelgroep

Rol in het onderwijs

Onder- of bovenbouw

Vraagstelling: Wat is jouw rol binnen het onderwijs? Indien leerkracht: Aan welke groepen geef je les?
Basis: Alle respondenten (n=283); Leerkrachten (n=238)

Methode

Online vragenlijst
15 vragen

Gemiddeld 7 minuten

Doelgroep & Steekproef

Doelgroep: leerkrachten, intern begeleiders en schoolmanagement binnen het basisonderwijs

Bronnen: extern panel & contacten van ABN AMRO Foundation

Completes voor rapportage: n=283

Achterstandswijk: n=135

Reguliere wijk: n=148

Weet niet: n= 11 (niet meegenomen in de rapportage)

Totaal: n=294

Veldwerk

van 14-2-2019
t/m 4-3-2019